

*Ігнатюк О.А.
м. Харків, Україна*

РОЗВИТОК ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА СПРЯМОВАНOSTІ НА ПЕДАГОГІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ МАГІСТРАНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

Професійну діяльність викладача за своїм характером давно й однозначно віднесено в наукових дослідженнях до творчих видів діяльності, яка вважається нелегкою працею. Її складність проявляється в різноманітті не лише компонентів і взаємозв'язків між ними, а й взаємозв'язків між цими компонентами й зовнішнім середовищем (О.І. Гура [3], М.Б. Євтух [5] та інші). Педагогічна професія, як ми вже відзначали, є одночасно перетворюючою й керуючою. А для того, щоб управляти процесом розвитку особистості, потрібно бути компетентним. Поняття професійної компетентності педагога тому виражає єдність його теоретичної й практичної готовності в цілісній структурі особистості й характеризує його професіоналізм (І.А. Зязюн [6]).

Зміст професійної компетентності педагога тієї або іншої спеціальності визначається кваліфікаційною характеристикою. Вона являє собою нормативну модель компетентності педагога, відображаючи науково обґрунтований склад професійних знань, умінь і навичок. Кваліфікаційна характеристика – це, по суті, звід узагальнених вимог до викладача на рівні його теоретичного й практичного досвіду. Не викликає жодних сумнівів, що зміст педагогічної освіти як ціле тому може бути розглянутий як єдність знань і вмінь, досвіду творчої діяльності й досвіду емоційно-ціннісного відношення до педагогічної дійсності (І.А. Зязюн, С.У. Гончаренко, М.Б. Євтух, Г.П. Васянович, Л.С. Нечепоренко, О.Г. Романовський, І.Ф. Прокопенко, О.С. Пономарьов та інші). Взаємозв'язок цих компонентів не суперечить їхній лінійності, коли попередні елементи можуть до певної межі існувати окремо від наступних, але наступні неможливі без попередніх.

Цілком можна погодитися із думкою колективу авторів О.С. Пономарьова, Н.В. Середи, М.К. Чеботарьова [3], що відповідальність педагога полягає у такому системному впливі на своїх студентів, який діалектично поєднує доброзичливе і поважне ставлення до них з необхідною вимогливістю, щире бажання допомогти їм в оволодінні навчальним матеріалом з неухильним дотриманням принципів педагогічного контролю, широке використання методів підвищення інтересу до навчання та посилення мотивації з методами примусу і об'єктивної оцінки навчальних досягнень студентів. Автори наголошують, що «таке

поєднання спрямоване на прищеплення студентам почуття відповідальності за якість, ефективність та результативність своєї навчально-пізнавальної діяльності. Належним чином розвинене, це почуття стане їм у нагоді у житті та в майбутній професійній діяльності» [3, с. 52].

Слід підкреслити, що відповідно до характеру і змісту професійної діяльності викладача вищої школи (О.І. Гура [4]) відповідальність (Т.Ф. Алексеєнко [1]) повинна не просто супроводжувати, а буквально пронизувати всі елементи загальної структури цієї діяльності [3].

Відповідальність у навчальній роботі полягає у виборі педагогом таких методів, засобів і технологій подання студентам навчального матеріалу, щоб кожен з них належним чином міг його сприйняти, зрозуміти й засвоїти. Для цього необхідно: активізувати не тільки інтелектуальні, й емоційні можливості пізнання; розширити мотиваційну сферу студентів; пробудити і поглибити інтерес студентів до своєї навчальної дисципліни. Водночас відповідальність педагога означає, що він повинен свої заняття здійснювати так, щоб вони виконували також функції виховання і особистісного розвитку студентів. Так, І.А. Зязюн наголошує на тому, що «...вчитель не лише передає певний обсяг інформації, він налагоджує відкриті, довірливі стосунки з учнями для активної та ефективної взаємодії, і саме він створює оптимальний психологічний клімат для сприятливої передачі знань учням» [6, с. 91]). Вчений зазначає, педагогічне спілкування на рівні майстерності взаємодії забезпечує через учителя трансляцію учням людської культури, сприяє засвоєнню знань, становленню ціннісних орієнтацій під час обміну думками.

Науково-дослідна діяльність відома з найдавніших часів. Людина завжди намагалася пізнати світ, в якому живе. Соціальна значущість і потреба в науці не приходяща, вона вічна. Дослідник, який організовує і проводить наукові дослідження, виконує дві основні функції: по-перше, систематизує знання, що були накопичені людством; по-друге, пізнає нове, невідоме, що доповнює, збагачує науку. Для реалізації вказаних функцій необхідно щоб досліднику був притаманний певний перелік професійно важливих якостей. Науково-дослідну роботу прийнято визнавати як виключно відповідальну, творчу працю, виконання якої вимагає від особистості повної самовіддачі, терпіння, творчого мислення, відчуття нового, потреби пізнавати незвідане тощо.

Зазначимо, що в історії науки було чимало спроб визначити і перерахувати найбільш важливі професійні якості науковця-дослідника. Так, враховуючи погляди найвідоміших науковців (К. Ціолковського, В. Обручева, І. Павлова, К. Скрябіна та багатьох інших) щодо цього питання, до дослідника як професіоналу висуваються виключно високі вимоги, які потребують від нього окрім, наукової послідовності, доброї

пам'яті, інтелектуальної незалежності, самостійного мислення, любові до творчості, устремління йти до вершин знань, у той же час досліднику має бути притаманними готовність та вміння роботи підготовчу роботу, він має терпляче накопичувати факти, характеризувати науковою добросовісністю, принциповістю та етикою дослідника. Все це дуже слушно перегукується із морально-правовою відповідальністю педагога, з основами педагогічної етики (Г.П. Васянович [2]).

Ми вже зазначали у роботі [7], що у професійній підготовці магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» значне місце посідає навчальна дисциплін «Практична підготовка та стажування», головною метою викладання якої визначено формування готовності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів до науково-дослідної діяльності. Діалогічний підхід та різноманітні педагогічні технології при викладанні вказаної дисципліни дозволяють магістрантам сформуванню не тільки мотиваційну і теоретичну готовності у вказаній площині проблеми, але й сприяє формуванню необхідної практичної готовності у майбутніх викладачів, рівень яких змінюється під час професійної підготовки магістрантів, проходження ними стажування та підтверджується достатньо високими показниками магістерських кваліфікаційних робіт.

На питання «Як Ви розумієте відповідальність у науково-дослідній роботі педагога вищої школи як вченого?» слухачі магістерської програми «Педагогіка вищої школи» відповіли, що вона має полягати: у прагненні дійсно отримувати нові знання про світ і ту його сферу, що стосується наукових інтересів дослідника (87 % респондентів). У той же час, 93 % респондентів відзначили, що вона має передбачати чесність перед собою і суспільством і виключає можливість плагіату та спроб видавати за свої досягнення результати чужих досліджень. Так, 89 % респондентів вважають, що ця відповідальність має виявлятися у спрямованості результатів дослідження на їх використання на практиці. 78 % респондентів вважають, що відповідальність передбачає як використання цих результатів у навчальному процесі, та і залучення студентів до наукових досліджень.

У професійній підготовці майбутніх викладачів пильну увагу зосереджено на питанні відповідальності у навчально-методичній роботі. Викладання таких дисциплін як «Філософія освіти», «Дидактичні системи в освіті», «Педагогічний контроль в системі освіти», «Практична підготовка та стажування» та інші спрямовано на формування методологічної та методичної компетентності майбутнього викладача вищої школи. Зрозуміло, що зміст навчально-методичної роботи має полягати, у прагненні педагога постійно оновлювати зміст і поліпшувати методи,

форми і способи подання навчального матеріалу; у регулярному його знайомстві з новітніми досягненнями педагогічної теорії та з передовим досвідом світової освітньої практики, у розробці та використанні належного методичного забезпечення навчально-виховного процесу.

У сучасному технічному університеті увага приділяється гуманітаризації навчання, вихованню у молоді високої культури, соціальних чеснот, патріотизму. Професійне виховання є основою формування і розвитку студентів та їх підготовки до активної трудової діяльності та суспільного життя, формування професійної свідомості майбутніх фахівців.

До професійного виховання належать також формування мотивів професійної діяльності на основі переходу соціальних і професійних вимог у систему ціннісних орієнтацій, активності особистості; формування професійного обов'язку, свідомого ставлення до вимог і моральних засад, що висуваються суспільством. Процес професійного виховання майбутнього фахівця являє собою сходження особистості учня до соціального і професійного еталону – як відповідності вимогам професійних стандартів, як набуття соціальної і професійної позиції, стійкого ставлення до власної соціальної та професійної ролі в суспільстві, розуміння сучасних реалій науки, техніки, культури, усіх галузей виробництва та сфери обслуговування.

Отже, професійне формування здійснюється протягом усієї трудової діяльності особистості. Процес професійного виховання спрямовується на формування професійно важливих якостей – індивідуальних особливостей якостей суб'єкта діяльності, які впливають на ефективність діяльності та успішність опанування нею. До них належать: 1) індивідуально-типологічні властивості нервової системи; 2) сенсорні та перцептивні властивості; 3) аттенційні властивості (концентрація уваги); 4) психомоторні властивості; 5) мнемонічні властивості; 6) імажиністські властивості (творча уява); 7) розумові властивості (критичність мислення); вольові властивості.

Отже, «відповідальність викладача у виховній діяльності полягає у наявності у нього системи такого характеру професійного, педагогічного і особистісного впливу на студентів, який сприяв би: по-перше, формуванню і розвитку у них системи життєвих цілей і цінностей, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях, по-друге, розвитку їх професійної і особистісної відповідальності, по-третє, прищепленню їм прагнення та уміння постійно самонавчатися, само виховуватися й самовдосконалюватися протягом всього їх активного трудового життя, по-четверте, формуванню у них високих моральніших принципів і переконань та їх дотриманню у своїй діяльності й поведінці, по-п'яте, формуванню багатого духовного світу» [3, с. 54].

Відповідальність викладача у галузі організаційного компонента його професійної діяльності передбачає перш за все його високу вимог-

ливість до якості виконання усіх функцій та обов'язків, які на нього покладаються, а також вимогливість до своєчасного і якісного виконання студентами завдань, передбачених навчальними програмами дисциплін, які він викладає. Одним з показників цієї відповідальності є висока особистісна організованість самого педагога, завдяки якій він і має змогу ефективно здійснювати всі види своєї професійної діяльності й отримувати від неї глибоке задоволення.

Отже, справжнього педагога характеризують чесне виконання своїх обов'язків та доброзичливість, а критична об'єктивна самооцінка виступає критерієм його відповідальності, його професійної і громадянської зрілості. Особливої ролі вона набуває при самоаналізі його досягнень у навчально-виховній діяльності, зокрема у прищепленні моральної, професійної та громадянської відповідальності своїм студентам.

Список літератури: 1. Алексеєнко Т.Ф. Відповідальність особистості // Енциклопедія освіти /Акад.пед.наук.України; головний ред.В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 106–107. 2. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навчально-методичний посібник / Г.П. Васянович. – Львів: Норма, 2005. – 344 с. 3. Відповідальність як педагогічна категорія : навч.-метод. посіб. /О.С. Пономарьов, Н.В. Серeda, М.К. Чеботарьов. – Х.: Вид-во Підручник НТУ «ХШ», 2013. – 172 с. 4. Гура О.І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навчальний посібник / О.І. Гура. – Київ: центр навчальної літератури, 2005. – 224 с. 5. Євтух М.Б. Педагогічна діяльність / М.Б. Євтух // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 640–641. 6. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія / І.А. Зязюн. – Черкаси: Видавництво ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с. 7. Ігнатюк О.А. Дидактичні особливості формування готовності до науково-педагогічної діяльності магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи»/ О.А. Ігнатюк // «Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія». – Харків: НТУ «ХШ», 2014. – № 2. – С. 45–52

*Крутій О.М.
м. Харків, Україна*

ОСОБИСТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА ЯК ЧИННИК ДОВІРИ ДО ВЛАДИ

Дослідження природи влади дозволяють стверджувати, що влада завжди передбачає асиметрію відносин. В тих випадках, коли вона відк-